

Elektronisk affald fra Vesten havner i Vestafrika.

Det er ikke nødvendigvis skidt

Af **Oscar Rothstein**

Verden, især Vesten, producerer mere og mere elektronisk affald. Det er et problem, og FN taler ligefrem om en tsunami af e-affald. Men for fattige lande i Afrika er det også en mulighed. Ghana viser vejen.

En familie, der beslutter sig for at få et større TV. Et ejendomskontor, der skal have ny printer og scanner. En teenager, der skal have den nyeste Iphone – og så også lige nye høretelefoner. Et pizzeria, der skal have udskiftet sine køleskabe. En skole, der skiller sig af med sine stationære computere. En kantine, der ikke kan få sin ovn til at tænde.

Hver eneste dag, måned og år samler der sig store bunker elektronisk affald. Især i Vesten, hvor konstant innovation, voksende efterspørgsel og stadig lavere priser har givet mange millioner mennesker nem adgang til alverdens devices – både i privaten og på arbejdet. I en alarmistisk FN-rapport fra 2019 er det opgjort, at der hvert år

bliver produceret op mod 50 milliarder stykker elektronik på verdensplan, og som konsekvens har der efterhånden samlet sig det, verdensfredsorganisationen både kalder “en tsunami af e-affald” og “den hurtigst voksende affaldsstrøm i verden”.

Ifølge FN blev der smidt 54 millioner tons elektronisk affald ud i 2019. Det var en stigning på 21 procent fra 2014 og svarede til intet mindre end 7,3 kilo for hvert eneste menneske på jorden. Prognoserne peger ovenikøbet kun i én retning: Stigningen fortsætter.

Det gør e-affald til en global hastesag “Noget må gøres for at begrænse elektronikforbrugets belastning af planeten,” siger hollandske Kees Baldé, der forsker i den elektroniske affalds cirkulære økonomi på United Nations University og er medforfatter til FN’s rapporter om emnet.

Men det handler ikke kun om at begrænse mængden af elektronik, som

Oscar Rothstein er cand.mag i idéhistorie fra Aarhus Universitet og journalist på Danwatch med speciale i Afrika og sport.

vi skiller os af med. Det handler også om at se potentialet i det, vi ikke længere kan bruge, og få udnyttet udsmidningskulturen til det bedre. Den behøver nemlig ikke kun at være et problem. Den er også fuld af muligheder.

Fra rige lande til fattige

Mens det meste af den skrottede elektronik kommer fra vores del af verden – i Nordeuropa bliver der smidt 22,4 kilo ud per person, i Afrika er det kun 2,5 kilo – har affaldet tendens til at havne i udviklingslande. For eksempel i Vestafrika, hvor især et land som Ghana er stormodtager af vestlige telefoner, køleskabe, computere, tørretumblere vaskemaskiner og deslige.

“Det har først og fremmest noget at gøre med, at efterspørgslen på genbrugselektronik er stor. Og der er i forvejen mange handelsskibe, der sejler fra Europa til Vestafrika. Det er der nogle virksomheder, der udnytter til at laste containere med brugt elektronik, der enten er gået i stykker eller bare er blevet erstattet af en nyere model på markedet,” forklarer Kees Baldé.

Lige nu er det kun under en femtedel af klodens elektroniske affald, der bliver genbrugt forsvarligt og miljørigtigt.

Ifølge et studie fra 2011 koordineret under Basel-konventionen – en multilateral aftale administreret af FN's miljøorganisation UNEP, der forbyder eksport af farligt affald til udviklingsøkonomier – importerer Ghana 150.000 tons brugt elektronik om året. Tallet er dog formodentligt væsentligt højere, både når man regner ti år frem

og også tager højde for den omfattende illegale affaldshandel, der foregår på tværs af kontinenterne.

“Genbrugsraten udvikler sig slet ikke i samme tempo, så det er virkelig en uholdbar udvikling,” siger Kees Baldé.

Lige nu er det kun under en femtedel af klodens elektroniske affald, der bliver genbrugt forsvarligt og miljørigtigt. FN har en målsætning om 30 procent inden 2030, men det ser ikke ud til at kunne nås. Siden 2014 er antallet af lande, der har vedtaget lovgivning på området, kun vokset fra 61 til 78. Dermed mangler over halvdelen af FN's 193 medlemmer stadig at forholde sig til udfordringen.

En attraktiv losseplads

Når skibene med elektronisk affald fra Vesten lægger an i havnen i Tema, Ghanas største, bliver containerne opkøbt af lokale elektronikforhandlere. Derefter sker der typisk én af to følgende ting: De maskiner og aggregater, der enten ikke fejler noget eller kun har behov for mindre reparationer, bliver sat i udstillingsvinduer og solgt i butikkerne. De ting, der slet ikke duer og heller ikke kan komme til det, bliver læsset af på store elektronik-lossepladser, hvor det får lov til at ligge og flyde.

Den største af dem hedder Agboghloshie. Egentlig er dette en forstad til Ghanas hovedstad, Accra, hvor tusindvis af mennesker bor, handler, går i kirke eller moské og sender deres børn i skole. Men store dele af området er også proppet med ødelagt elektronik, der både er produceret nationalt, regionalt og internationalt.

Mange af Accras fattigste borgere går hver dag rundt i Agboglobloshies bunker af elektronik. Ikke i håbet om at finde en funktionel telefon eller computer, men for at udvinde diverse værdifulde metaller. De er især ude efter ledninger og kabler, som de kan hive kobber ud af. Det kan de nemlig sælge videre til mellemænd, der fuldender cirklen ved at sende kobberet tilbage til fabrikker og raffinaderier i Vesten.

På den måde er Agboglobloshie ganske attraktivt for de mest udsatte i den ghanesiske hovedstad. Indtjeningsmulighederne er højere end så mange andre steder i den uformelle dag-lejer-økonomi, hvor alternativet som regel er en eller anden form for gadearbejde. Men timerne tilbragt iblandt elektronikaffaldet er ikke uden risiko. At udvinde metaller fra elektronisk affald er farligt. Typisk foregår udvindingen ved at brænde de brugte ledninger og kabler, og undervejs udskilles der giftige, sygdomsfremkaldende dampe.

En studie publiceret i Journal of Health and Pollution viste i 2011, at luften i Agboglobloshie indeholder kraftigt forhøjede mængder af både jern, bly og kobber. Og spor af netop de metaller plus antimon og PCB – en gruppe industrielt fremstillede klorerede stoffer – er både fundet i indbyggernes urin, blod og brystmælk samt i den mad, der bliver solgt på de nærliggende markeder, og i den jord, der bliver dyrket i området.

“De fleste af dem er det, man kalder forever metals. Det vil sige, at når man først er blevet kontamineret og har dem i kroppen, kommer de ikke ud igen,” siger Kees Baldé.

Skrigende behov for regulering

Derfor er det absolut nødvendigt med regulering, mener forskeren.

“Vi har akut behov for nogle klare politikker, der sikrer et mere fair og sikkert system. Elektronikproducenterne er nødt til at prioritere deres produkters holdbarhed og genanvendelighed, og de enkelte lande skal gøre et større arbejde for at monitorere og kontrollere det elektroniske affald, der bliver sejlet ind og ud af havnene,” siger han.

Han er dog ikke ude i at komme cirkulationen af elektronisk affald helt til livs.

“Det handler i stedet om at fremme dens positive effekter. For de er der bestemte også,” siger han.

Groft sagt er udfordringen at begrænse det affald, der ender i Agboglobloshie, og som brændes af for at udvinde metaller, men til gengæld promovere de stykker elektronik, der er nogenlunde intakte og rent faktisk kan sælges videre og få nyt liv hos en ny ejer.

Sådan kan de tværkontinentale affaldsstrømme øge de afrikanske middelklassers adgang til dyr elektronik som computere og vaskemaskiner. Mange familier har ikke råd til at købe den slags fra ny, men når der er tale om genbrugsprodukter, er priserne lavere, og det gør dem anderledes tilgængelige.

“Eksporten af Vestens kasserede elektronik har potentiale til at forbedre livskvaliteten for mennesker i fattige lande,” siger Kees Baldé.

Derudover er der også mange jobs at hente. I Vestafrikas største byer har

det brugte elektronik fra etablerede økonomier udviklet sig til sin egen lille industri. Nogle vestafrikanere tjener penge på at tage imod og håndtere containere på havnen,

andre tjener penge på at istandsætte varerne og sælge dem videre, nogle gange endda transformere dem til et helt nyt produkt.

Det er værdifuld beskæftigelse for mennesker, der ellers ville have svært ved at etablere sig på arbejdsmarkedet, og flugter med, hvad blandt andet den britiske tænketank Green Alliance har

Eksporten af Vestens kasserede elektronik har potentiale til at forbedre livskvaliteten for mennesker i fattige lande.

beskrevet. I en rapport fra 2019 skriver de, at genbrugsindustrien skaber to jobs per tusind ton affald, mens der bare kommer 0.1 job ud af samme mængde

ved bortskaffelse af affaldet.

“I den forstand giver det jo rigtig god mening, at vores gamle compute-

re og vaskemaskiner bliver sejlet om på den anden side af kloden. Det afgørende er, om det sker under ordnede, ansvarlige og miljørigtige forhold,” siger Kees Baldé.

○ ○ ○